

JAAP BÖNKER

**DE GOD VAN
ABRAHAM, ISAAK EN
ISHMAEL**

Eén Weg naar vrede in het Midden-Oosten

De bijbelteksten in dit boek zijn overgenomen uit de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG51), tenzij anders is aangegeven.

De God van Abraham, Isaak en Ishmaël

Copyright oorspronkelijke uitgave © 2006 Jaap Bönker, uitgeverij Timotheüs, in samenwerking met Stichting Jongeren & de Bijbel.

Copyright herziene uitgave @ 2024 Jaap Bönker en Uitgeverij Gideon

Auteur: Jaap Bönker

Redactie: Maarten Nota

Correctie: Dick van Bloois en Uitgeverij Gideon

Omslagontwerp en typografie: Jonathan Reining, Jore ontwerp

Jaar van uitgave: 2006

Derde herziene druk: januari 2025

Uitgave: Gideon, Hoornaar, Nederland

www.gideonboeken.nl

ISBN: 978-90-5999-283-2

NUR: 707, 716, 717

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een databank of doorgegeven in welke vorm of op welke wijze dan ook, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

Inleiding: rondreis door het land 9

DEEL I:

Op reis met Abraham en zijn zonen

1. Spanning van het moment 21
2. De roeping van Abraham 25
3. Je familie staat centraal 28
4. Abraham moet weg uit Haran 31
5. De stoffige heerbanen 33
6. Een spannende reis begint 35
7. Op de grens van het Beloofde Land 39
8. Nabloes: stad van terroristen 44
9. Op de Arabische markt 50
10. Onder de eik van Moré 54
11. Bij de Jakobspuit 59
12. De Samaritanen 62
13. Twee werelden 66
14. De vlucht 70
15. Terug naar de roeping 75
16. De vijand achterna 80
17. Ontmoeting in het dal 83
18. De twijfel slaat toe 88
19. Sarah's plicht en plan 94
20. Ishmaël: God hoort! 100

21. Zijn hand zal tegen iedereen zijn? 104
22. Belofte, twijfel, vrees 110
23. Het eeuwige verbond 113
24. Hoog bezoek 118
25. Radicalen in Gaza 122
26. Abraham op herhaling 127
27. Hoera, een jongen! 129
28. De lossen 132
29. Het verpeste feest 135
30. Een boogschutter 140
31. De zonen van Ishmaël 143
32. Stoffig Beersheva 146
33. Pure aanbidding 151
34. Terug naar Hebron 157
35. Eeuwenoude straatjes 162
36. Dood van Abraham 169
37. 'Abraham zag Mijn dag' 172
38. Samen bij het graf 175

DEEL II:

Tekenen van herstel in de Beit Avraham

39. Diepere zin 183
40. 'Daar zal een gebaande weg zijn' 188
41. De wilde ezel en het lam 192
42. De ezel en de wijnstok 196
43. Herstel van Filistea 200
44. 'De islam, het grote gevaar' 209
45. Lichtpuntjes in de woestijn 213
46. Verzoening in de praktijk 219

Epiloog 227

Isaac da Costa: Hagar 233

Literatuurlijst 244

Eindnoten 247

Over de auteur 250

INLEIDING

Rondreis door het land

We staan op heilige grond, bij het graf van een echte Bijbelse held, de vader van veel volken. Abraham. We zijn in Hebron, op Palestijnse bodem. Hier kocht hij destijds de spelonk van Machpela om zijn vrouw Sarah te kunnen begraven. Later bouwde Herodus de Grote een groot gebedshuis boven deze plek, waar nu de Ibrahim-moskee is. We proberen naar binnen te komen en ondergaan eerst een grondige veiligheidscheck aan de poort. Niets ontgaat de Israëlische militairen, maar het detectiepoortje begint zeker te piepen als je toch verdachte materialen op zak hebt. Pelgrims of toeristen kom je hier weinig meer tegen.

Sinds het uitbreken van de tweede intifada in 2000 lijkt al het leven uit het eeuwenoude centrum van Hebron te zijn weggetrokken. En toch blijft het een bijzondere plek. De grond onder mijn voeten ademt zoveel historie, want bij dit graf eren moslims, joden en christenen dezelfde stamvader. Het is het vertrekpunt van miljoenen gelovigen. Een plek van geloof, hoop en liefde, maar zeker ook van ongelof, uitzichtloosheid en haat.

Slavenzonen

Waarom staan we stil bij de laatste rustplaats van Abraham? Al jaren – eigenlijk direct al na mijn bekering in 1979 – zie ik, Jaap, de speciale weg die de Here God gaat met Israël. Steeds weer wees God mij op de speciale liefde die Hij voor

Zijn volk heeft en in de loop der jaren ontdekte ik de rol van de wereld rondom Israël in Gods plannen. Abraham werd – buiten Jezus om – mijn grootste held, en samen met goede vrienden in Jeruzalem begon ik steeds meer aandacht te krijgen voor de Bijbelse profetieën over de volken rondom Israël, de kinderen van Ishmaël, Ishmaëlieten. Zeg maar de Arabieren en moslims van vandaag. Maar zijn rol is toch uitgespeeld, werp je misschien tegen? Hij was toch de zoon van de slavin en moest plaats maken toen Isaak bij Sarah geboren werd? Ten dele klopt dit. Ishmaël kreeg een andere positie, zoals we later nog uitgebreid zullen zien, zonder dat hij totaal uit beeld zal raken. Vergeet echter niet dat vier stammen van het volk Israël ook voortgekomen zijn uit slavinnen, want Jakob verwekte twee zonen bij Rachels slavin Bilha. Dit waren Dan en Naftali. De andere twee, Gad en Aser, kwamen bij Lea's slavin Zilpa ter wereld (zie Genesis 35:25 en 26), om maar te zwijgen over de zonen van Jozef die, geboren uit een Egyptische moeder, belangrijke stammen werden in Israël. Hoe rijmen we dit met Ishmaël? Deze nakomelingen van Abraham krijgen een substantieel deel van het Beloofde Land en de rol van Ishmaël zou ineens uitgespeeld zijn?

Binnen de christelijke theologie wordt het wel vaak zo geleerd en de toon over hem is altijd wat smalend. Toch ben ik na een uitgebreide zoektocht van jaren gaan ontdekken dat die insteek niet klopt.

Gedurende die periode ontmoette ik steeds meer mensen die hier ook naar zochten. Speciaal wil ik Iet Bleeker noemen, die in 2005 overleed en jarenlang in Israël heeft gewerkt voor Near East Ministry. Zij koos niet voor de Joden of voor de Arabieren. Nee, zij ontwikkelde visie voor beide zonen van Abraham en sprak graag over zowel Isaak als Ishmaël. Ook bij de totstandkoming van dit boek is zij betrokken geweest.

Bloedbad

Hoe diep de strijd tussen Isaak (Joden) en Ishmaël (Arabieren) zit, valt op als we in Hebron bij het graf van Abraham stilstaan. Hebron betekent vriend, verwantschap of verbond, maar van warme gevoelens over en weer is hier weinig sprake. Sinds 1994, na het bloedbad dat Baruch Goldstein aanrichtte, scheidt een muur de joodse kant van de islamitische. De doorgedraaide arts uit de nabije nederzetting Kiryat-Arba opende het vuur op de biddende massa. Er vielen 29 doden, Goldstein zelf, die met een brandblusapparaat werd doodgeslagen, niet meegerekend.

Sinds die zwarte dag kent het graf van Abraham twee strikt van elkaar gescheiden ingangen. Links de moslims en rechts de Joden. Ze hebben dezelfde aartsvader, dezelfde bewondering voor hem, maar leven in hermetisch afgesloten werelden van elkaar. Door een nis kijken we in de grafkamer van Abraham en daar vormt een hoge kist de herinnering aan hem. Joden en Arabieren zien hetzelfde, maar zijn strikt van elkaar gescheiden. Toch kunnen ze elkaar – tussen de dikke tralies door – recht in de ogen kijken. In één oogopslag. Figuurlijk gezien doen ze dat echter niet. Nooit! Ze kijken langs elkaar heen en willen het gemeenschappelijke niet zien, wissen het liefst alle historische verwijzingen naar de ander uit. Sporen die ons – langs een bloedige geschiedenis – terugleiden naar de Beit Avraham, het huis waar Isaak en Ishmaël opgroeiden. “Was Isaak maar nooit geboren,” kan een Palestijn nu denken als hij mijmert bij dit graf. “Die opstandige Ishmaël, wat een ellende heeft die ons gebracht,” lispelt een Jood mogelijk aan de andere kant.

De situatie is anders. Abraham kreeg twee zonen (later nog zes) en die zonen eisen vandaag de dag een grote rol op in het wereldgebeuren. Toch proberen we ons op deze plek te onttrekken aan de harde werkelijkheid in het Midden-Oosten.

Door stil te staan bij het graf van Abraham vervagen de strijdpunten voor even en zien we hoop. Hier ligt de basis van Gods mooie woorden aan Abraham: *‘Met (beter: in) u zullen alle geslachten (families) van de aardbodem gezegend worden’*. Eeuwenoude woorden die niet hebben afgedaan, al is het soms moeilijk voor te stellen in de huidige impasse.

Doorstart

Niet de holle kist met het fluwelen kleed werkt magisch. We sluiten onze ogen ook niet voor het geweld over en weer. Nee, deze plek brengt ons vooral terug bij Gods plan met Abraham. Kijken we sec daarnaar, dan zijn we in staat boven de huidige problematiek uit te stijgen en ontdekken we misschien iets meer van Gods bedoelingen. Deze plek in Hebron is namelijk niet alleen het beginpunt van dit boek, maar vooral de ‘doorstart’ van Gods reddingsplan voor de wereld.

Want bij Adam en Eva ging het al mis toen de mens voor zichzelf koos en dus tegen God, wat resulteerde in de allesvernietigende zondvloed in de tijd van Noach. Al snel bleek dat het egoïsme en de zonde niet met de watermassa in de aardbodem mee zijn getrokken. De mens veranderde na Noach niet en dus moest God opnieuw ingrijpen.

Adam en Eva schaamden zich voor hun naaktheid, maar God zocht hen op. Dat is eigenlijk de rode draad in de hele Bijbel: God houdt ons vast en komt naar ons toe! Dat bewijst Jezus veel later ook, door een mens te worden zoals wij en de dood (en de zonde) te overwinnen. Ergens tussen de Hof van Eden aan de ene kant en Jezus’ lijden, sterven en opstaan aan de andere kant, staat Abraham. De rijke beloften die hij krijgt, verbinden deze twee ‘werelden’ met elkaar. Dat is genade!

God de Vader kiest Abraham uit om een proces op gang te brengen van verzoening, om de verstoorde relatie tussen Hem en mens te herstellen. De Here God voegt in Genesis 17 de letter 'H' (in het Hebreeuws uit te spreken als hee) toe aan de naam van Abram ('verheven vader'), die daardoor nu AbraHam ('vader van vele volken') heet. Hij pakte de 'Jod' (getalswaarde 10 in het Hebreeuws) uit de naam Sarai, deelde die 'Jod' in tweeën en gaf aan beiden een 'Hee' (getalswaarde 5) in de naam. Sarai werd daardoor Sarah.

De 'Hee' is in het Hebreeuws een 'venster' dat uitzicht geeft. Om verwarring te voorkomen spreken we in dit boek consequent over Abraham en Sarah ('vorstin'), hoewel ze in de Bijbel tot Genesis 17 Abram en Sarai heetten.

We gebruiken de schrijfwijzen 'joden' en 'Joden' door elkaar. Gaat het om de religieuze groep, dan is het met een kleine letter (zoals christen en moslim); pratend over het ras schrijven we 'Joden' (zoals Arabieren).

Zegen en vloek

God belooft Abraham te zegenen, al lijkt dat tegenwoordig soms meer op een verscheurende vloek. Dromend bij zijn graf in Hebron worden we heen en weer geslingerd tussen deze zoete belofte en de harde werkelijkheid. Helaas zien we dat te veel mensen voor de ene partij kiezen en daarbij altijd de andere tekortdoen. Om ons heen zien we een vooral verbale strijd tussen fanatieke Israël-aanhangers en groepen die alleen oog hebben voor de Palestijnen. Met verbazing ontdekken wij dat mensen zo vaak muurvast zitten in eenzijdige denkkaders. Kies je voor de Palestijnen, dan ben je in het ergste geval een antisemiet, maar neem je het te veel op voor de Joden, dan verwijten 'je tegenstanders' je te heulen met de bezetter.

Wij vragen ons daarom af of er nog andere wegen naar Jeruzalem leiden. We zoeken geen politieke oplossingen en ook geen multireligieuze, maar stellen ons wel de vraag: Sluit onze – wat we vaak noemen – Israël-visie eigenlijk wel goed aan op de ideeën die God in Zijn Woord vertelt? In dit boek gaat het om én én. Het is geen vraag naar: ‘Voor wie ben je, voor Isaak of Ishmaël?’ Dit is een vraag die ook Abraham zichzelf niet zou stellen. Hij hield van zijn twee zonen. Sommigen zullen die insteek direct afdoen als een dwaling, aangezien de gebruikelijke visies op het Midden-Oosten rechtlijnig zijn en dus weinig ruimte bieden voor een misschien wat gedurfde zoektocht.

Globetrotter

Onze gids daarbij is Abraham, een globetrotter van het zuiverste soort. Komend vanuit een ver land, Irak, geeft God hem een opdracht én een zegen mee. Geen makkelijke opgave, maar wel een hoopvolle verwachting. En hoop is er. De dikke scheidingswand hier bij het graf van Abraham begint scheuren te vertonen en we zien hoe een voorzichtige lichtstraal binnen probeert te dringen: God gaat verzoening geven en Hij zal het huis van Abraham – buiten de politiek om – herenigen. In dit boek proberen we dat nieuwe licht op te vangen en door te geven. Leonard Cohen zong al: “There’s a crack in everything. That’s how the light gets in.”

Onze tocht (in deel 1 van dit boek) gaat over de traditionele handelsroutes in het Beloofde Land, de zogenoemde heerbanen, die vele duizenden jaren oud zijn. Zoals die wegen maatschappijen met elkaar verbonden, zo vertellen diezelfde oude routes ons vandaag de dag een verhaal. Want hierop ontmoeten we allerlei interessante mensen. We beschrijven

het leven van Abraham van begin tot eind en wandelen met hem mee door het land Kanaän naar plaatsen als Sichem, Jeruzalem, Hebron en Gaza. Hoe verliep zijn tocht zo'n vierduizend jaar geleden? En wat zie je op die pleisterplaatsen in de 21^e eeuw? Tot slot maken we in deel 2 met de Bijbel in de hand enkele uitstapjes naar de toekomst.

Ook denken we na over de diepere betekenis van de heerbanen, die veel meer zijn dan onverharde ezelpaadjes of inmiddels keurig geasfalteerde snelwegen. In Jesaja 19 spelen de heerbanen namelijk een centrale rol in de toekomst van het Midden-Oosten, waarbij ook Egypte en Assyrië genoemd worden.

Andere vragen zijn: Wat betekent de scheldnaam 'wilde ezel' eigenlijk die Ishmaël meekrijgt? Welke rol speelt Isaak, de eerstgeborene (de 'begoor' = hij die de schoot opent) in het huis van Abraham? En wat hebben de wilde ezel en de 'begoor' met elkaar van doen? Verder denken we na over de relatie tussen de Filistijnen en de Palestijnen. Wat hebben ze met elkaar gemeen en wat zegt God Zelf in Zijn Woord over deze volken en hun gebieden?

Dank

Op deze plaats wil ik Maarten Nota bedanken. Zonder hem zou dit boek niet tot stand zijn gekomen. Samen zijn we in november 2004 en juni 2006 langs de plaatsen gegaan waar Abraham een altaar heeft gebouwd. Hij heeft mijn gedachten verder uitgewerkt op papier. Verder dank aan Renske, mijn vrouw, die veelal geplaagd werd met mijn vele gedachten die ik op allerlei momenten van de dag op haar losliet. Ook dank aan Boukje, de vrouw van Maarten, die hem de tijd gunde het boek te schrijven en kritisch meelas. Ook een speciaal woord van dank aan Dick van Bloois, die uren correctiewerk heeft verricht.

Shockerend?

Tot slot bedank ik speciaal de God van Abraham, Isaak, Jakob én Ishmaël, Die me steeds weer nieuwe gedachten gaf. De titel van dit boek vinden sommigen misschien shockerend, maar die moet niet anders dan prikkelen. Jakob mag dan ontbreken in de titel van dit boek, hij ontbreekt totaal niet in onze visie op Israël en de toekomst. Wel hoop ik dat volgelingen van Jezus meer liefde krijgen voor Ishmaël, zonder Jakob uit het oog te verliezen.

Het gaat erom een nieuw denkproces op gang te brengen. Twee millennia denken christenen al na over losse teksten en grote verbanden in Gods Woord. In al die eeuwen, mede door de verschillende vertalingen, zijn er bijna meer interpretaties gekomen dan er Bijbelteksten zijn, of het nu gaat om discussies over de vrouw in het ambt, wet en genade, de doop of Israël.

Als we een overzicht moeten gaan maken van alle christelijke ‘meningen’, dan hebben we daar een eeuwigheid voor nodig. Niet voor niets staan christenen in ‘de wereld’ bekend als ruziemakers, die bij het minste of geringste een nieuwe ‘ware’ kerk oprichten. Uiteraard ligt het allemaal veel genuanceerder, maar toch. We hebben zo onze ideeën en die verdedigen we graag.

Die houding houdt enerzijds twijfel buiten de deur, maar voorkomt ook dat we niet verder kijken dan onze kerkelijke neus lang is. Is dat erg? Wel als we in discussies andere meningen afdoen als ketterij, laster of onwaarheid. Dat mogen we wel zeggen als bijvoorbeeld een dominee Jezus’ opstanding ontkent. Dan hebben we recht van spreken.

Denkproces

In dit boek ontkennen we niet het bestaan van de God van

Abraham, Isaak en Jakob. Ook proberen we zeker niet de rol van Israël uit te schakelen in het voordeel van Ishmaël. Wel willen we anders kijken naar bepaalde teksten en vragen stellen. Of je het met alles eens zult zijn? Dat hoeft niet en dat is ook niet onze opzet. Het gaat om het denkproces, ook over onze visie op Israël.

Mijn grootste wens is dat de boodschap veroordelen wegneemt, verzoening uitwerkt en verdieping brengt voor jou als lezer.

Nu staan we bij het graf, daar waar Abrahams leven eindigde, maar het is het startpunt van een boeiende reis. Ik daag u uit mee op stap te gaan, uw politieke of theologische zonnebril even af te zetten en plaats te nemen in de tent van Abraham. Gods zegen toegewenst bij dit avontuur!

Jaap Bönker

DEEL I

**OP REIS MET
ABRAHAM EN
ZIJN ZONEN**

1. Spanning van het moment

De winterzon schijnt wat krachteloos over Jeruzalem. Wolken liggen gestapeld boven de oude stad. Op de Tempelberg en bij de, onterecht zogenoemde, Klaagmuur is het de gebruikelijke drukte van trouwe bidders, nieuwsgierige toeristen en oplettend veiligheidspersoneel. Beneden voor de Klaagmuur bindt een tsaddik (rechtvaardige/wijze man) gebedsriemen om bij een joodse jongen. Links staan de mannen in gebed en rechts – afgescheiden door een hek – de vrouwen. Sommige bidders bewegen hun bovenlichaam van voor naar achteren als ze verzen uit de Torah reciteren. Een militair van rond de twintig jaar frommelt een stukje papier in de enorme zandstenen muur. Wat zal zijn gebed zijn?

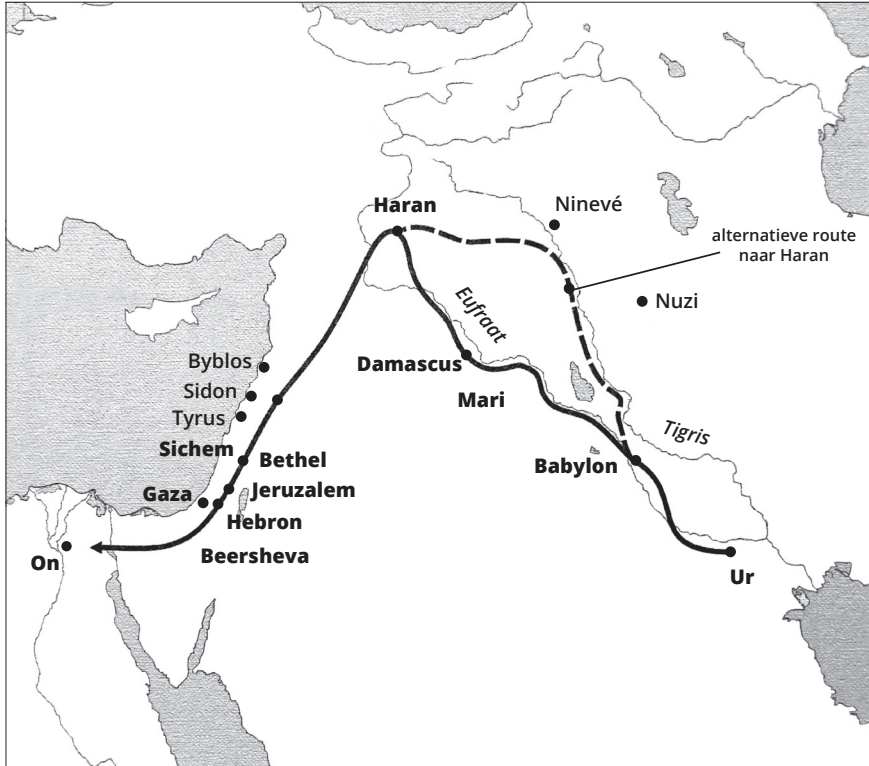
Nonchalant bungelt zijn zwarte machinegeweer op zijn rug als hij bij de muur vandaan loopt. Niet ver daarboven, bij de ingang van de Rotskoepelmoskee op het tempelplein, lopen islamitische gelovigen in en uit. Hier geen gebedskleden met zwierende kwastjes, maar zwart-wit en rood-wit geblokte sjaals voor de mannen en egaal gekleurde hoofddoeken voor de vrouwen. Dit is de toegang tot de trots van de Arabieren, naast de steden Mekka en Medina in Saoedi-Arabië.

Een bewaker screent de bezoekers. Toeristen worden steevast geweigerd, al doet een Zwitserse bezoeker zijn uiterste best toch binnen te dringen tot het heiligdom. De bewaker glimlacht, maar blijft volhouden: “Alleen moslims mogen naar binnen.”

De reis van Abraham

Van Ur der Chaldeeën naar het land Kanaän en Egypte.

*De plaatsen die de auteurs in Israël voor dit boek hebben bezocht.
(november 2004 en juni 2006)*

